

نگاهی بر نقش مشارکت خیرین در تامین نیازهای آموزش و پرورش

رقیه شرفی^۱، زهرا شکوری^۲

۱- کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی (آموزگار ابتدایی)

۲- کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی (آموزگار ابتدایی)

m.rahmatee77@gmail.com

چکیده

در کشور ما نوع دوستی در فضای فرهنگی ایرانی-اسلامی شکل گرفته و بیش از هزار سال است که خیرین برای حل مسائل اجتماعی خدمات اساسی ارائه کرده اند. خیرین مدرسه ساز، از سرمایه های روان شناختی جامعه اسلامی می باشند که می توانند گام های اساسی در مدرسه سازی بردارند. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش مشارکت خیرین در تامین نیازهای آموزش و پرورش صورت گرفته است. این پژوهش به روش توصیفی و مطالعه اسنادی است، در تحلیل و تفسیر اطلاعات از پارادایم طبیعت گرایانه استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه منابعی تشکیل می دهند که با موضوع مشارکت خیرین مرتبط بوده و به بررسی تعدادی از منابع در دسترس به عنوان نمونه پژوهش اکتفا شده است. با توجه به یافته های پژوهش نتیجه می شود در عصری که مفاهیم و ارزش ها به سوی نسبی شدن پیش می روند و به تدریج جای مفاهیم با یکدیگر عوض شده و بسیاری از مردم با مفاهیمی همچون فرهنگ نوع دوستی، تعامل و ایثارگری و فرهنگ توجه به مسائل و مشکلات اجتماعی بیگانه می گردند، لذا نیاز جدی وجود دارد که هر فرد و یا هر مجموعه ای که می تواند، در جهت احیای مفاهیم ذکر شده در جامعه تلاش نماید.

کلمات کلیدی: خیرین، نیاز، آموزش و پرورش، مشارکت

۱- مقدمه

کشورهای جهان سوم در آغاز دهه ۱۹۶۰ اعتقاد داشتند که برای آن ها دستیابی به هدف های آموزش ابتدایی، همگانی و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جهت توسعه، نسبتاً آسان خواهد بود. اما اکنون مخصوصاً در نتیجه بحران و کساد اقتصادی، که در بسیاری موارد با عدم تعادل عمیق اقتصادی و اجتماعی و افزایش بیکاری همراه است، باید تصدیق نمود که این فرضیات همیشه هم صحت نداشته و کشورهای بسیاری در حال کاهش منابع رسمی مالی خود هستند و به دنبال کسب منابع جدیدی می باشند. آموزش و پرورش نه تنها تلاش می کند که از طریق مستقیم به جذب کمک های مردمی و توسعه مشارکت های دولتی بپردازد بلکه علاقه مند به بهبود آموزش های همگانی در جذب منابع مالی جدیدتر می باشد (گومبز، ۱۳۷۰).

تامین و جذب کمک های مالی با توجه به مهم بودن مسائل اقتصاد، امری اجتناب ناپذیر می باشد. آمار نشان می دهد که تعداد دانش آموزان و کارکنان آموزش و پرورش در حدود یک سوم جمعیت کشور را شامل می شود (دفتر هماهنگی و تلفیق

طرح ها و برنامه ها، ۱۳۷۸) و کمیوهای اقتصادی سیستم آموزش و پرورش باعث توجه بیشتر به موضوع فوق گردیده است (شیخ زاده، ۱۳۸۴).

شواهد زیادی نشان می دهد که منابع مالی جامعه نسبت به نیازهای آن محدود است. از این رو در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، سهم اختصاص یافته از بودجه دولتی و درآمد ناخالص ملی به آموزش کاهش یافته است. لذا امروزه این یک واقعیت مسلم است که بدون همکاری مردم و بخش خصوصی، حتی پیشرفته ترین کشورها هم نمی توانند آن گونه که باید و شاید است، به امر آموزش بپردازند و نیازهای آموزشی را برآورده سازند. در واقع به علت محدودیت منابع مالی و نبود فرهنگ سرمایه گذاری در آموزش و پرورش، نبود آینده نگری و افزایش دم افزون جمعیت، آموزش و پرورش هم به کمک مردم نیاز دارد و هم توانایی رفع موانع کمک به آموزش و پرورش را ندارد (اکرامی فر، ۱۳۸۳).

۲- اهمیت و ضرورت

توسعه فرهنگی سنگ زیرین و زیربنای توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است و از آن جا که فرهنگ به ارزش ها، ارزش ها به نگرش ها و نگرش ها به رفتار افراد جهت می دهند و ساختار شخصیتی افراد با توجه به فرهنگ شکل می گیرد، توجه به توسعه فرهنگی از اولویت ویژه ای برخوردار است. بدون شک یکی از مهم ترین کانال های توسعه فرهنگی، آموزش و پرورش است. از این رو، این روزها از یک سو توجه به آموزش و پرورش اهمیت خاصی یافته است و از سوی دیگر، توانایی پاسخ گویی به نیازهای آموزش و پرورش مهم جلوه کرده است. در این راستا، راه های جذب کمک های مردمی و رفع موانع موجود در این راه، اهمیت و ضرورتی خاص داشته و دارد (اکرامی فر، ۱۳۸۳).

اهمیت نقش خیرین هنگامی آشکارتر می شود که می بینیم در کشوری در حال توسعه زندگی می کنیم که علاوه بر انقلاب، جنگ تحمیلی و تحریم اقتصادی بین المللی، تحولات درونی شگرفی در فرهنگ و مدنیت را تجربه می کند کشورهای صنعتی پیشرفته ای که هیچ یک از این گرفتاری ها را نداشته و در گذشته نزدیک نیز نداشته اند، نیاز فراوانی به خیرین دارند (با وجود این که تعداد موسسات خیریه در آن کشورها و ارقامی که هزینه می شود، بسیار بیشتر از کشور ما است)؛ لذا باید بدانیم که این موضوع خاص کشور ما و یا شرایط تاریخی ما نمی باشد و در این حیطة، نیاز به امور خیریه بسیار متنوعی احساس می شود (حیدری فرد، شریفیان، ۱۳۹۶).

۳- پیشینه تحقیق

در اکثر کشورها پیرامون جذب و جلب مشارکت های مردم پژوهش هایی صورت گرفته است و کشورهایی مثل آلمان، استرالیا، اسپانیا، انگلستان و ... راهکارهایی قانونی نیز برای این امر پیش بینی کرده اند. اما در ایران مردم در طول تاریخ به صورت خودجوش و غیررسمی با عنوان هایی چون وقف و امر خیر، به مدرسه سازی و تجهیز آن اقدام کرده اند. به صورت تحقیق علمی و پژوهش نیز در چند مساله اخیر امر مشارکت مردم در مدرسه سازی مورد توجه صاحب نظران و پژوهش گران واقع شده است و پژوهش هایی در این زمینه صورت گرفته است.

برای مثال، در پایان نامه ای که توسط محمدحسین علیزاده (۱۳۷۸) در مورد نظرات خیرین پیرامون انگیزه های مشارکت و سرمایه گذاری در آموزش و پرورش انجام شده، چگونگی کمک به آموزش و پرورش در کشورهای گوناگون جهان مورد بررسی قرار گرفته است.

محمدحسین علیزاده (۱۳۷۸) در بررسی نظرات خیرین در ارتباط با کمک به آموزش و پرورش خراسان دریافت که ۹۸ درصد خیرین انگیزه خود را توجه به معنویات و اجر اخروی دانسته اند.

همچنین سلجوقی (۱۳۷۴) در کتاب مجموعه مقالات اداره کل تهران (صفحه ۲۵) آورده است که حدود ۱۰ سال پیش، بودجه مورد نیاز آموزش و پرورش در بخش عمران ۲۸ هزار میلیارد ریال بوده که جز با کمک مردم امکان پذیر نبوده است.

حسین سپهری (۱۳۷۲) نیز در بررسی راه های جلب مشارکت مردمی به این نتیجه رسید که از نظر شغلی ۹۴/۱۲ درصد افراد کمک کننده از فرهنگیان بوده اند و غالباً بالای بیست سال سابقه کار داشته اند و ۷۵ درصد آن ها تبلیغات آموزش و پرورش را در این زمینه ناکافی دانسته اند.

سپهری (۱۳۷۶) به بررسی راه های جلب مشارکت های مردمی در امور آموزش و پرورش می پردازد. یکی از سوال پژوهش فوق به بررسی سطح اقتصادی و اجتماعی افراد مشارکت کننده در آموزش و پرورش می پردازد. نتایج نشان می دهد که اکثریت افراد علاقه مند به مشارکت در آموزش و پرورش دارای مدرک لیسانس و بالاتر بوده و ۹۴/۱۲ درصد آن ها را فرهنگیان تشکیل می دهند.

محمودی (۱۳۷۱) معتقد است که تحول فرهنگی پیش نیاز توسعه است. وی به بررسی راه های خصوصی کردن آموزش ابتدایی می پردازد و نقش افراد تحصیل کرده را در توسعه و کمک به آموزش و پرورش، مهم و اساسی تلقی می کند.

رنجه بازو و زال (۱۳۷۵) نیز در پژوهش خود به بررسی نقش و اهمیت سواد و معلومات بالاتر در مشارکت بیشتر مردم در فعالیت های آموزش و پرورش پرداخته و نقش افراد تحصیل کرده را در توسعه آموزش و پرورش مهم تلقی می کند.

۴- نوع دوستی

یکی از ویژگی هایی که همواره در تاریخ سی و یک ساله ی انقلاب اسلامی ما خود نمایی کرده و در راس برنامه های فرهنگی - تربیتی درخششی وصف ناپذیر داشته است، تاکید بر تحول، نخواستگی، نوع دوستی، نوع جویی و تغییر است و این همان نکته ای است که به حرف اول و آخر این روز های آموزش و پرورش کشورمان نیز تبدیل شده است (مجدفر، ۱۳۸۸). یکی از سنت های بسیار نیکو در کشور ما ساخت مسجد، مدرسه، آب انبار و بیمارستان توسط خیرین می باشد. نیازی به آمار و ارقام نیست تا بدانیم که نیاز کشور ما به کار خیر، بسیار بیشتر و متنوع تر از آن چیزی است که بتوان آن را در چارچوب فعالیت خیرین مدرسه ساز قرار داد (حیدری فرد و شریفیان، ۱۳۹۶).

اینولف و همکاران (۲۰۰۶) در تحقیقاتی نشان دادند که دینداری و احساس رستگاری بر نوع دوستی تاثیر معناداری دارد، استرن (۲۰۱۲) بر این باور بود که بیشتر باورهای فاعل اخلاقی، در ارزش های اخلاقی است و کریگور اذعان می کند که ارزش های اخلاقی بر باورهای ایمان به خدا استوار است. برگر (۲۰۱۱) عوامل انگیزشی نوع دوستی را همدلی می داند؛ همدلی کم باعث مشارکت در کمک رسانی است و همدلی زیاد سبب ثبات در کمک رسانی می شود. به عقیده جسی زکی (۱۹۹۷)

شایستگی عامل پیش بینی ارزش های فردگرایانه است. آن دسته از ویژگی های اخلاقی که ماهیتا برای دیگران سودمند است سبب ارزش های جمع گرایانه می شود.

۵- موانع موجود در امر کمک خیرین به مدرسه و آموزش و پرورش

این موارد را می توان به ترتیب الویت به عنوان موانع موجود در امر کمک به مدرسه و آموزش و پرورش نام برد:

۱. رواج دنیا گرایی
۲. عدم اجازه خیرین به دخالت در اداره مدرسه ای که خود ساخته یا تجهیز کرده اند
۳. عدم روحیه تعاون
۴. عدم تجلیل مناسب از خیرین
۵. نداشتن الگوی مناسب
۶. عدم تبلیغات مناسب
۷. کم شدن درآمد مردم
۸. موانع اداری خارج از آموزش و پرورش
۹. پیشقدم نبودن مسؤولان در کمک به آموزش و پرورش
۱۰. موانع اداری موجود در آموزش و پرورش
۱۱. عدم اطلاع رسانی مناسب
۱۲. عدم احترام لازم به خیرین از سوی مسؤولان
۱۳. کم شدن روحیه دیگر خواهی

۶- عوامل مؤثر بر جذب خیرین

به طور خلاصه عوامل مؤثر بر جذب کمک های خیرین، از دید پاسخ دهندگان، به شرح زیر است:

۶-۱- از نگاه مسؤولان آموزش و پرورش

بالا بردن سطح اعتقادات مردم رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت

۶-۲- از دیدگاه کارشناسان تعلیم و تربیت

بالا بردن سطح اعتقادات مردم رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت

۶-۳- از نظر خیرین بالقوه

رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت، خیر بودن دولتمردان

۶-۴- از نظر مدیران مدرسه ها

شرکت خیرین در اداره مدرسه ای که خود ساخته یا تجهیز کرده اند، رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت

۶-۵- از نظر خیرین بالفعل

رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت، خیر بودن دولتمردان

۷- نتیجه گیری

در عصری که مفاهیم و ارزش ها به سوی نسبی شدن پیش می روند و به تدریج جای مفاهیم با یکدیگر عوض شده و بسیاری از مردم با مفاهیمی همچون فرهنگ نوع دوستی، تعامل و ایثارگری و فرهنگ توجه به مسائل و مشکلات اجتماعی بیگانه می گردند، نیاز جدی وجود دارد که هر فرد و یا هر مجموعه ای که می تواند، در جهت احیای مفاهیم ذکر شده در جامعه تلاش نماید. بخشی از فرهنگ دینی، مذهبی و ملی ما را فرهنگ و سنت حسنه وقف و انفاق تشکیل داده است که آثار و برکات آن در کلیه ابعاد بر هیچ کس پوشیده نمی باشد. امروزه، با توجه به رشد جمعیت، کمیابی منابع و گسترش رقابت در تمامی عرصه های اجتماعی و بازارهای جهانی، استفاده بهینه و کارآمد از منابع موجود وقفی و ایجاد منابع تازه با ظهور موقوفات جدید از اهمیت بسزایی برخوردار است.

موانع و سطح هایی در راه کمک مردم - اعم از خیر بالقوه یا بالفعل - به امور عام المنفعه وجود دارد که مسئولان می توانند با شناخت این موانع و برطرف ساختن آن ها، خیرین را در این امر کمک نموده و مشکلی از مشکلات جامعه را حل نمایند (حیدری فرد، شریفیان، ۱۳۹۶).

به طور خلاصه عوامل موثر بر جذب کمک های خیرین بدین شرح است؛ از نگاه مسئولان آموزش و پرورش و کارشناسان تعلیم و تربیت بالا بردن سطح اعتقادات مردم، رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت. از نظر خیرین رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت، خیر بودن دولت مردان. از نظر مدیران مدرسه ها شرکت خیرین در اداره مدرسه ای که خود ساخته یا تجهیز کرده اند، رعایت حرمت و حقوق خیرین از سوی مردم و دولت (اکرامی فر، ۱۳۸۳).

در پایان می توان نتیجه گرفت که خیرین مدرسه ساز نقش بسزایی در تامین نیازهای آموزش و پرورش دارند. دولت و آموزش و پرورش با تشویق و حمایت از مردم و خیرین مدرسه ساز در جهت کمک و نوع دوستی و مدرسه سازی گامی شگرف در پیشرفت و آبادانی کشور خواهند داشت.

پیشنهادهات

۱. در وهله اول مساله کنترل جمعیت جدی گرفته شود، وگرنه هر چه مدرسه سازی داشته باشیم، باز هم با کمبود فضا و امکانات آموزشی مواجه خواهیم بود.
۲. زمینه های مناسب در جامعه برای افراد خیر و نیکوکار در راه مدرسه سازی ایجاد شود.
۳. علاوه بر مشارکت مادی، از مشارکت انسانی و فکری مردم نیز استفاده شود.
۴. نقش انجمن در هدایت کمک های مادی و معنوی اولیا و مربیان در راه بهبود کمی و کیفی مدارس با توجه به راهکارهای علمی بهبود یابد.
۵. از آن جا که رضای خدا به عنوان مهم ترین اصل در کمک به آموزش و پرورش مطرح است، لازم است مسئولان بیشتر در این زمینه برنامه ریزی کنند.

۶. به اهمیت مدرسه در جهت ایجاد و توسعه فعالیت های تولیدی و خدماتی در درون و بیرون مدرسه توجه شود.
 ۷. از آن جا که در جامعه ای مثل ایران، اکثر اختیارات اقتصادی خانواده ها در دست مران است، در این زمینه لازم است بیشتر کار فرهنگی صورت پذیرد و با توجه به توانایی ها و مسائل روانی مردان، هدف ها مشخص و روش ها معلوم شود.

مراجع

۱. اکرامی فر، محمودرضا. (۱۳۸۳). مشارکت خیرین در ارائه خدمات به آموزش و پرورش موانع و راهکارها. آموزش علوم اجتماعی. دوره هشتم. شماره دو.
۲. حیدری فرد، سمیه؛ شریفیان، اسماعیل. (۱۳۹۶). شناسایی و مقایسه موانع مشارکت خیرین در توسعه فضاهای ورزشی. مطالعه مدیریت ورزشی. شماره ۴۱.
۳. رنجه بازو، کریم؛ زال، صمد. (۱۳۷۵). بررسی راه های مناسب و ممکن جلب مشارکت مردمی در سرمایه گذاری در آموزش و پرورش. ارومیه: شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان آذربایجان غربی.
۴. سلجوقی، خسرو. (۱۳۷۴). مشارکت در آموزش و پرورش از نگاهی دیگر. مجموعه مقالات اداره کل آموزش و پرورش تهران. تهران.
۵. شیخ زاده، مصطفی. (۱۳۸۴). بررسی شیوه های تامین منابع مالی در آموزش و پرورش از دیدگاه اولیا و کارشناسان. پژوهش های تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد. شماره چهارم.
۶. علیزاده، محمدحسین. (۱۳۷۸). بررسی نظرات خیرین در مورد انگیزه های مشارکت و سرمایه گذاری در آموزش و پرورش. استاد راهنما: دکتر محمود قربانی.
۷. مجد فر، مرتضی. (۱۳۸۸). تغییر با بهره گیری از روش های نوین تدریس. مجله رشد آموزش ابتدایی. دوره ی ۱۳. شماره ۵.
۸. محمودی، وحید. (۱۳۷۱). امکان سنجی گسترش آزاد سازی و خصوصی کردن آموزش ابتدایی توسعه ای با توجه به تقاضای موثر آن در کشور راهنما. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
۹. BeRgers, Rene & pamala wiepking (۲۰۱۱) A literature review of empirical studies of philanthropy: Eight mechanism that drive charitable giving. nonprofit and voluntary sector quarterly octobor (۲۰۱۱), vol (۴۰), pp: ۹۲۴-۹۷۳
۱۰. Einolf, Christopher Justin, ۲۰۰۶, The roots of altruism: A gender and life course perspective ۲۴۹ pages; ۳۲۳۵۰۳۰ available online ۲۰۰۶ UNIVERSITY OF VIRGINIA ENOLOF. Hardy, A.sam (۲۰۰۶), Identity, Reasoning and emotion: An Empirical Comparison of three sources of moral motivation, springer science, Business media inc, ۲۰۰۶: publishe online: ۲۵ july ۲۰۰۶.
۱۱. Einolf, Christopher Justin, ۲۰۰۶, The roots of altruism: A gender and life course perspective ۲۴۹ pages; ۳۲۳۵۰۳۰ available online ۲۰۰۶ UNIVERSITY OF VIRGINIA ENOLOF. Hardy, A.sam (۲۰۰۶), Identity, Reasoning
۱۲. Stern, Robert (۲۰۱۲), understanding moral obligation: Kant, Hegel, Kierkegaard. traits and individualistic versus collectivistic values, European journal of social psychology, Vol.۲۷, ۲۴۵-۲۵۶.
۱۳. Wojciszke, bogdan (۱۹۹۷), parallels between competence versus morality- related